

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ОЦІНКА РІВНЯ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»

Студентки 4 курсу, 15 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, доцент

Ходорової
Юлії Романівни

Головня
Юлія Ігорівна

Головня
Юлія Ігорівна

Київ 2022

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«01» грудня 2021 р.

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу студентів

Ходоровій Юлії Романівні

1. Тема випускного кваліфікаційного проекту роботи: **«ОЦІНКА РІВНЯ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»**

Затверджена наказом ректора від «26» листопада 2021 р. № 3884

2. Строк здачі студентом закінченого роботи: 05.06.2022

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади

Об'єкт дослідження: процес оцінки спроможності територіальної громади.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних та практичних засад оцінки рівня спроможності територіальної громади.

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Соціально-економічна характеристика Носівської об'єднаної територіальної громади

1.2. Результати самооцінки рівня спроможності об'єднаної територіальної громади

РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Конкурентні переваги громади та можливі напрями їх розвитку

2.2. Розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

5. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 20.11.2021	20.11.2021
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 05.01.2022	05.01.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.03.2022	20.03.2022
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.04.2022	20.04.2022
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 23.05.2022	23.05.2022
6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 01.06.2022	01.06.2022
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	01-05.06.2022	01-05.06.2022
10	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 10.06.2022	До 10.06.2022
11	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «01» грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи Головня Ю.І.

8. Гарант освітньої програми Головня Ю.І.

9. Завдання прийняв до написання студент Ходорова Ю.Р.

10. Відгук керівника випускного кваліфікаційної роботи

Випускна кваліфікаційна робота носить актуальний характер, вирізняється своєчасністю, оскільки присвячена питанням оцінки рівня спроможності територіальних громад (на прикладі Носівської об'єднаної територіальної громади).

У процесі аналізу автором використовувалися теоретичні методи дослідження на основі використання Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», метод аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння, графічні методи, які дали змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і водночас наочно показати його складові.

Метою дослідження є розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку посилань на використані інформаційні джерела та додатків.

Перший розділ висвітлює питання соціально-економічного розвитку Носівської ОТГ та результати самооцінки рівня спроможності об'єднаної територіальної громади.

У другому розділі визначено переваги громади та можливі напрямки їх розвитку. Особливої уваги заслуговує розроблена автором дорожня карта підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади, що дає можливість визначити напрями подальшого розвитку Носівської ОТГ для підвищення показників своєї спроможності.

Зміст та структура роботи розкривають тему, робота виконана відповідно до вимог та рекомендована до захисту, а її автор, Ходорова Ю.Р. на присвоєння ступеня бакалавр зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

11. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Головня Юлія Ігорівна

(ПІБ, підпис, дата)

Висновок про випускну кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота студента Ходорова Ю.Р.

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми Головня Юлія Ігорівна

Завідувач кафедри: Новікова Наталія Леонідівна

«10» червня 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	5
1.1. Соціально-економічна характеристика Носівської об'єднаної територіальної громади	5
1.2. Результати самооцінки рівня спроможності об'єднаної територіальної громади	12
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	17
2.1. Порівняльні переваги громади та можливі напрями їх розвитку	17
2.2. Розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади	21
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	35

ВСТУП

Актуальність теми. Децентралізація є однією із базових умов самостійної й результативної діяльності органів місцевого самоврядування, яка розкриває численні можливості задля самостійного забезпечення при розв'язанні питань місцевого значення, зокрема підвищення ролі громадян, їх впливу на управлінські рішення щодо забезпечення умов соціально-економічного розвитку суспільства в цілому. У результаті такої трансформації управління, основою нової організованої системи є об'єднані територіальні громади, сформовані на добровільній основі за законодавчо визначеною процедурою. Наразі на місцевому рівні утворюються певні моделі самоврядної політики, що являється вираженням актуалізації формування національної моделі організації діяльності самоврядних структур, що має посприяти поліпшенню життя громадян, розбудови правової, сучасної, конкурентоспроможної держави.

В сучасних умовах кризового етапу державності нашої країни, виокремлення питання спроможності громад займає першочергове значення, а особливо важливим є систематичний моніторинг та оцінка рівня спроможності об'єднаної територіальної громади. Така оцінка ґрунтується на критеріях, які характеризують основні соціально-економічні показники й впливають на розвиток відповідної спроможної територіальної громади. У контексті запровадження нових підходів до розвитку регіонів питання оцінки рівня спроможності громади являється ключовим задля здійснення результативної управлінської діяльності владних органів на рівні місцевого самоврядування, а також підвищення спроможності регіонів, що й обумовлює актуальність теми. Тому вважаємо тему дипломної роботи з огляду на останні напрацювання щодо розвитку системи публічного управління та адміністрування в Україні досить актуальною.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити дефініцію «спроможна громада» та визначити соціально-економічну характеристику об'єднаної територіальної громади;
- здійснити самооцінку громади як складову розвитку її спроможності;
- виокремити та проаналізувати переваги та недоліки громади, а також можливі напрямки їх розвитку ;
- розробити дорожню карту підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади.

Об'єктом дослідження процес оцінки спроможності територіальної громади.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних засад оцінки рівня спроможності територіальної громади.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження в процесі виконання випускної кваліфікаційної роботи було застосовано такі методи наукового пізнання як: системний підхід – для теоретичного визначення сутності спроможних територіальних громад та його оцінки; методи порівняльного аналізу та синтезу – для виявлення закономірностей забезпечення соціально-економічного розвитку територіальної громади; статистичні методи для оцінки спроможності та ефективності стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Методологічною базою дослідження є фундаментальні праці правової й політичної науки й напрацювання вітчизняних та зарубіжних науковців, як Гречана С. [8], Євтушенко О. [7], Костецький В. [13], Лушагіна Т. [7], Омельчук О. [16], Степанов В. [36], Тимечко І. [37], Федчак Р. [38] та інших.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел з 41 найменування, додатків. Роботу викладено на 24 сторінках друкованого тексту, що містить 4 таблиць, 2 рисунка.

РОЗДІЛ 1

ДІАГНОСТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СПРОМОЖНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Соціально-економічна характеристика Носівської об'єднаної територіальної громади

Законодавче підґрунтя змісту дефініції «територіальна громада» надає можливість засвідчувати, що вона являє собою вагомий елемент системи місцевого самоврядування, наділений правами розв'язувати завдання на місцевому рівні як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та носій його функцій і повноважень, а також становить територіальну основу для реалізації місцевого самоврядування її жителів [10, с. 51-56, 32, 31]. Втім, І. Тимечко при трактуванні даного поняття концентрується на присутності колективних ресурсів у членів територіальної громади, а також зауважує необхідність сприяння громадської участі жителів при розв'язанні питань її функціонування [37].

Утворення нових низових одиниць адміністративно-територіального устрою було розпочато з 2014 року шляхом схвалення концептуальних засад, а з березня наступного року – практична реалізація реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування, коли набрав чинності Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [34, 30]. Проте, досліджена Носівська об'єднана територіальна громада (далі – ОТГ) була сформована 30 вересня 2016 року завдяки бажанню й прикладним зусиллям мешканців, «до складу якої увійшли 4 старостати – Володьководівський, Тертишницький, Козарський, Держанівський, а також Носівська міська рада, які в загальному включають населені пункти: Носівка, Дебреве, Лісові Хутори, Лукашівка, Підгайне, Іржавець, Володькова Дівиця, Дослідне, Кобилещина, Коробчине, Криниця, Ставок, Сулак, Козари, Андріївка, Тертишники, Яблунівка, Ясна Зірка, Держанівка, Адамівка та Ведмедівка» [20]. Перші вибори були проведені у грудні

2016 року, а на сьогодні громаду очолює Ігнатченко Володимир Миколайович. Носівська ОТГ за загальною чисельністю населення сягає близько 20 тис. осіб [41].

Зокрема, Носівська об'єднана територіальна громада знаходиться у Південно-Західній частині Чернігівської області Ніжинського району, після об'єднання й створення ОТГ площа сягала 512 км², а на сьогодні – збільшилась до 569,8 км² [41, 6, 27]. Територіальна громада багата на місцеві корисні копалини (пісковики, глину, поклади торфу), ліси (17% земель громади) та водні ресурси (протікають річки Остер, Носівочка, Новий Потік). Носівська громада є однією із найбільших за площею громад у розрізі порівняння серед інших Ніжинського району станом на 2020 рік та має адміністративний центр – місто Носівка (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняння найбільших громад Ніжинського району станом на 2020 рік [27]

Назва територіальної громади	Кількість населених пунктів	Площа територіальної громади, км ²	Кількість населення, осіб
Носівська територіальна громада	21	569,8	19 575
Вертіївська територіальна громада	24	678,4	8 020
Бахмацька територіальна громада	39	720,9	29 419
Бобровицька територіальна громада	41	1055,5	24 750

Порівняльний аналіз громад з таблиці 1.1 демонструє, що з чотирьох громад району Носівська територіальна громада за площею є найменшою серед інших й її земельні ресурси поступаються у понад 100 км² іншим громадам, проте за трудовим ресурсом (кількістю населення) переважає майже у 2,5% Вертіївській громаді, а двом іншим поступається лише у 1,3-1,5%. Це значно впливає на конкурентоспроможність Носівської територіальної громади й зумовлює більш детальний аналіз стану громади задля підвищення спроможності громади та подальшого її розвитку.

Розглядаючи населення громади слід детально проаналізувати демографічну ситуацію, яка склалася під впливом історичного розвитку території, природного й міграційного руху населення. Так, чисельність населення громади у 2019 році становила 20070 осіб, в 2020 – зменшилось до 19665 осіб, а в 2021 році, враховуючи збільшення на 3 населених пункти у громаді – кількість населення становить 19811 осіб [17, 18, 19]. Наразі характерним є тенденція до «старіння» населення – постійне зменшення його чисельності через вагоме зменшення народжуваності на фоні незначного зростання смертності, яке обумовлене нестабільною ситуацією в країні, а зважаючи на ситуацію в країні нині – динаміка скорочення населення громади посилиться, особливо збільшиться частка смертності молоді, зокрема чоловічої статі, віком від 18 до 60 років.

Зважаючи на кількість населення та доволі велику площу території громади вагоме значення має транспортне сполучення, яке забезпечується автомобільними дорогами загального користування державного та місцевого значення, враховуючи на провідну роль автомобільного транспорту у зв'язках громади. Зокрема, адміністративний центр (м. Носівка) розташований на відстані 124 км від Києва, від Чернігова – 101 км, а від Ніжина – 32 км. Мінімальна відстань населених пунктів до адміністративного центру складе 8 км, а максимальна – 25 км [19]. Загалом, протяжність доріг у громаді складає 263,6 км із переважанням асфальто-бетонного покриття [20]. А перевагою транспортної інфраструктури є наявність залізниці й функціонування вокзалу, зокрема залізничної станції Носівка, яка розташована на відстані 1,5-годинного руху від Києва, а також близько 106 км до Чернігова (близько години руху).

Отже, внутрішні пасажирські перевезення між населеними пунктами як громади, так й іншими селами налагоджене, проте наявними є і такі населені пункти, які не забезпечені рейсовими транспортними перевезеннями, а є лише приватне таксі. Задля розвитку громади було створено Комунальне підприємство «Автотранспортне підприємство» Носівської міської ради, яке має на меті покращити внутрішні пасажирські перевезення, але більш вагоме значення має стан доріг, який потребує капітального ремонту та відновлення.

Політика розвитку трудового потенціалу зорієнтована на ліквідацію прихованого безробіття й збільшення зайнятості населення. Початок вирішення даного питання ґрунтується на забезпеченні доступу до якісної освіти усім мешканцям громади враховуючи європейські стандарти. Право громадян на достатній за якістю, рівень освітньої галузі забезпечують 6 загальноосвітніх навчальних заклади, 4 навчально-виховних комплекси та одна гімназія. Також у громаді є інклюзивно-ресурсний центр та 7 дошкільних навчальних закладів й два заклади позашкільної освіти. Не менш важливою є сфера культури, яка на серпень 2021 року налічує 17 закладів, у тому числі [20, 21]:

- 7 клубних закладів («зразковий» та «народний аматорський»);
- 2 народні історико-краєзнавчі музеї;
- міська школа мистецтв (налічує близько 300 учнів);
- публічна бібліотека і 6 бібліотек-філій.

Пріоритетність у бюджетній політиці зумовлена забезпеченням самостійності бюджету громади та постійне зміцнення його фінансової та економічної спроможності, підвищення рівня прозорості та ефективності управління бюджетними ресурсами. Зокрема, бюджет громади як економічна категорія визначає фінансову основу діяльності ОТГ, виступає як фінансовий план та правовий механізм місцевих фінансів. Структура бюджету Носівської громади проілюстрована на рис. 1.1 має вагоме значення на визначеність фінансової спроможності як умови розвитку громади.

Аналізуючи структуру бюджету громади варто також зауважити, виконання бюджету за доходами за 2021 рік становило 99,75%, а за видатками понад 93%. На рисунку чітко відображено, що переважають податкові надходження до бюджету громади, показник яких на 5% більший за офіційні трансферти, які в сумарному складають понад 97% надходжень до бюджету за 2021 рік. Порівнюючи із даними за попередній рік, податкові надходження збільшили частку в структурі бюджету за доходами, зменшивши залежність від офіційних трансфертів, так, податкові надходження з 49,74% зросли до 50,74%, а офіційні трансферти зменшились з 48,2% до 46,42% [4].

Рис. 1.1. Структура бюджету громади за доходами й витратами за 2021 рік [5]

Структура бюджету за видатками демонструє значну перевагу сфери освіти й складає 63,94% від загального значення, 12,30% становлять видатки на здійснення загальнодержавних функцій, а всі інші видатки складають у сумарному значення 20,76% (духовний та фізичний розвиток та житлово-комунальне господарство займає 5,6% та 5,4% відповідно, економічна діяльність - 5,1%, соціальний захист та соціальне забезпечення – 4,8%, охорона здоров'я майже 2,5%, а найменша частка належить – громадському порядку, безпеці та судовій владі (0,4%) й охороні навколишнього природного середовища - 0,03%). Порівнюючи з попереднім роком, у 2021 зменшились видатки на здійснення загальнодержавних функцій на 3% та економічну діяльність майже на 1%, на охорону навколишнього середовища з 2,78% до 0,03%, а збільшились на сферу освіти на 4,6%, охорона здоров'я на 1,2% та інші сфери менше ніж 1% по кожній [4, 5]. Враховуючи найбільшу частку податкових надходжень у структурі бюджету за доходами доречно приділити увагу найбільшим бюджетоутворюючим платникам податків Носівської територіальної громади, які наповнюють бюджет громади – Південно-Західна залізниця (6683,1 тис. грн); Відділ освіти, сім'ї, молоді та спорту (6 502,6 тис. грн); ТОВ «Носівський цукровий завод» (4659,1 тис. грн); ТОВ «Агрікор Холдинг» (5 647,3 тис. грн); ТОВ АФ «Маяк» (3 364,9 тис. грн); ТОВ «Носівка Агро» (2517,6 тис. грн) та АТ «Носівське ХПП» (2010,6 тис. грн) [21]. Також, протягом 2020 року було зареєстровано – 60 суб'єктів підприємницької діяльності

фізичних осіб, а виробництво валової продукції по сільськогосподарських підприємствах становило 95,3% до рівня минулого року, у тому числі в галузі рослинництва – 94,9%, а у тваринництві – 99,5% [28]. Кількість малих та середніх суб'єктів господарювання (станом на 2020) налічується 446. Щодо промислового комплексу - його представляють три підприємства, які випустили реалізована промислової продукції на суму 144,5 млн грн за 2020 рік, зокрема – ТОВ Кондитерська фабрика Десна (46,7 млн грн), ТОВ Науково-виробничий комерційний центр Прес (26,9 млн грн) та ТОВ «Формстиль» (71,1 млн грн) [28, 20].

Важливим стратегічним пріоритетом розвитку громади є агропромисловий комплекс, який забезпечує виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції та задовольняє потреби населення громади в більшості видів продовольства. Зокрема, у 2020 в Носівській міській громаді вироблено сільськогосподарської продукції на суму 414,5 млн грн., в тому числі продукції рослинництва – 378,1 млн. грн., продукції тваринництва – 36,4 млн грн [28]. Крім того, сільське господарство складає основу економіки ОТГ й серед найбільших підприємств даної галузі можна виокремити:

- Фермерське Господарство «Мельник» (548,8 га)
- ТОВ «Земля і воля» (1931,9 га)
- ТОВ Агрофірма «Маяк» (3437,6 га)
- Приватне підприємство «Агропрогрес» (1212,1 га)
- ТОВ «Нива 2008» (2314,4 га)
- ТОВ «Наташа-Агро» (1143,4 га)
- Приватне підприємство «Земля і воля Агро» (884,1 га)
- Приватне акціонерне товариство Агрофірма «Іржавецька» (1895,1 га)
- ТОВ «Агрікор Холдинг» (6307,2 га)
- Носівська селекційно-дослідна станція Миронівського інституту пшениці імені В.М.Ремесла Національної академії аграрних наук (1042,7 га).

У процесі децентралізації провідне значення має якість надання послуг у громаді, тому варто відокремити надання послуг енергопостачання (ПАТ

«ЧЕРНІГІВ ОБЛЕНЕРГО» та ТОВ «ЕНЕРА ЧЕРНІГІВ»); газопостачання (ТОВ «ЧЕРНІГІВГАЗ ЗБУТ» та ПАТ «ЧЕРНІГІВГАЗ»); водопостачання та водовідведення, а також по вивезенню твердих та побутових відходів (КП «Носівка-Комунальник»); теплопостачання (КП «Носівські теплові мережі»); послуги інтернету (ПАТ «Укртелеком» та «Інтертелеком»); мобільний зв'язок до 4G («Київстар», «МТС», «Лайфсел»). А також на території налічується 5 закладів, що надають первинну медичну допомогу (амбулаторії, лікарні), сприяючи покращенню якості надання медичних послуг жителям громади й постійно удосконалюючи та розширюючи лікувально-профілактичні заклади, облаштовуючи новітнім обладнанням. Також, в загальному функціонує 109 закладів торгівлі, 5 автозаправних станцій, 3 станцій технічного обслуговування, 9 аптек та 10 закладів громадського харчування [21].

Враховуючи чисельність населення, наявний потенціал для розвитку громади полягає у забезпеченні соціального захисту мешканців громади та наявності відповідної інфраструктури. Пріоритетність напрямку соціального захисту населення полягає у реалізації соціальних ініціатив Президента України, політики у сфері соціального захисту населення, що проживає на території громади, підвищення рівня життя не тільки вразливих верств населення, а й вимушених переселенців, мобілізованих на строкову військову службу, учасників операції Об'єднаних сил та їх сімей, допомога у задоволенні соціальних потреб мешканців, що опинились у складних життєвих обставинах, наданням цільової допомоги, послуг та забезпеченням росту рівня доходів населення. Дані завдання виконують та несуть відповідальність органи державної влади, такі як [20]:

- відділ соціального захисту населення Носівської міської ради;
- територіальний центр соціального обслуговування Носівської міської ради;
- Носівський відділ обслуговування громадян ГУ Пенсійного фонду України в Чернігівській області;
- служба у справах дітей Носівської міської ради;
- Носівська районна філія Чернігівського обласного центру зайнятості;
- центр соціальних служб сім'ї, дітей та молоді Носівської міської ради.

Отже, проведений аналіз соціально-економічного стану Носівської об'єднаної територіальної громади дає можливість визначити, що це спроможна територіальна громада, яка має розгалужену інфраструктуру різних сфер діяльності, громада є конкурентоспроможною і самодостатньою, перспективною та має ряд ознак для подальшого розвитку. Висвітлені дані соціально-економічного стану громади формують бачення щодо визначення головних напрямів розвитку та удосконалення задля спроможності громади та її самостійності у фінансовій самодостатності та автономності у прийнятті рішень. Є потреба у подальшому інноваційному розвитку сільськогосподарської сфери та підприємницької діяльності, що збільшить інвестиційну привабливість та фінансову спроможність громади.

1.2. Результати самооцінки рівня спроможності об'єднаної територіальної громади

Необхідність, закріплена на законодавчому рівні, процесу оцінювання розвитку регіонів має обґрунтування починаючи з 2000 року, постановою Кабінету Міністрів України «Методика визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів» й дотепер займає одне із пріоритетних місць в економічному зростанні країни, обумовлюючи потребу об'єднання саме за принципом спроможності територіальних громад. Спроможність громад наше законодавство формулює як «здатність самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [29, 31].

Для початку проведення самооцінки спроможності громади варто виокремити та оцінити на сучасному етапі основний елемент – фінансову спроможність Носівської об'єднаної територіальної громади «для здійснення

аналізу щодо ефективності мобілізації власних ресурсів, раціональності використання бюджетних коштів і прийняття якісних управлінських рішень» [22]. Втім, одним із вагомих недоліків діяльності багатьох ОТГ по Україні є відсутність здійснення систематичного аналізу та моніторингу їх діяльності, зокрема спроможності громади. Переглянувши офіційний веб-сайт громади можна переглянути велику кількість важливої інформації та даних по діяльності громади, але питання спроможності громади відображається лише в загальних рейтингах та проектах по територіальним громадам в Україні. Тому, вважаю доречним та необхідним визначити необхідність та обґрунтувати важливості проведення систематичного самооцінки спроможності громади, визначивши всі деталі оцінювання із врахуванням притаманних рис, саме Носівській громаді.

Щорічно здійснюється оцінювання спроможності громад за показниками, визначеними Методикою формування спроможних територіальних громад. Ці показники громада може взяти як основні для критерію визначення фінансової спроможності громади, а саме: доходи й видатки загального фонду, видатки на утримання апарату управління та капітальні видатки (зазначені показники мають бути розраховані на одного мешканця у гривнях), а також показники, які розраховані у відсотках – рівень дотаційності бюджетів, співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами, питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету ОТГ й питому вагу капітальних видатків у загальному обсязі видатків [31]. Саме ці показники допоможуть оцінити одну із найвагоміших складових самооцінки – фінансову спроможність Носівської ОТГ та проаналізувати динаміку змін з 2019 до 2021 років (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Динаміка показників фінансової спроможності Носівської громади

Назва показника	Економічний зміст	Значення показника		
		2019	2020	2021
доходи загального фонду (у грн на 1-го мешканця)	характеризує фінансовий потенціал ОТГ, спроможність забезпечувати громаду за рахунок ресурсів, які генеруються на її території	4421,5	4380,0	5175,9
видатки загального фонду (у грн на 1-го мешканця)	співвідношення обсягу видатків загального фонду до кількості мешканців ОТГ	6457,3	6936,2	8831,9
видатки на утримання апарату управління (у грн на 1-го мешканця)	висвітлює "вартість" 1-го працівника управлінського апарату ОТГ для кожного жителя громади	805,8	873,0	1045,2
капітальні видатки (у грн на 1-го мешканця)	співвідношення обсягу капітальних видатків бюджету громади й кількості мешканців відповідної ОТГ	1497,1	1373,4	685,92
рівень дотаційності бюджетів (%)	співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації і загальної суми доходів загального фонду бюджету ОТГ з дотаціями, але без урахування субвенцій з державного бюджету	7,1	9,0	11,2
співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами (%)	дане співвідношення не враховує трансфери з державного бюджету	18,2	19,9	20,2
питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету ОТГ (%)	враховано видатки, спрямовані на заробітну плату з нарахуваннями й обсяг видатків загального фонду бюджету без урахування коштів, перерахованих до інших бюджетів у вигляді трансфертів	75,2	77,8	76,5
питома вага капітальних видатків у загальному обсязі (%)	частка капітальних видатків у сумарному обсязі видатків загального та спеціального фонду відповідного бюджету ОТГ	18,4	16,3	7,08

Узагальнено автором за: [31, 23, 24, 25].

Таким чином, дохід загального фонду на одного мешканця менший, ніж середній дохід по всіх ОТГ із чисельністю населення більше 15 тис. осіб (так як Носівська ОТГ належить до 1 Групи за чисельністю населення), а видатки у свою

чергу – перевищують середній рівень. Щодо видатків на утримання апарату управління – даний показник на 141,4 гривні менший від середнього рівня видатків по всіх ОТГ й лише на 4,8 грн більший за середній рівень по ОТГ із чисельністю населення понад 15 тис. осіб. Щодо останнього показника, розрахованого на 1-го мешканця у національній валюті України (капітальні видатки) – на 32% більший від середнього рівня ОТГ із чисельністю населення більше 15 тис. осіб. Рівень дотаційності бюджету характеризує залежність громади від даних ресурсів з державного бюджету, він на 45,4% менший від найвищого у переліку громад із населенням понад 15 тисяч осіб, але і не є одним із найменших у зазначеному переліку громад; переважає на 0,4% середній рівень по всіх 872 ОТГ наступний показник – співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами ОТГ; питома вага заробітної плати у видатках загального фонду більша на 1,8% аніж середній рівень по ОТГ із чисельністю населення понад 15 тис. осіб; питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків також переважає на 1,4% від середнього рівня по всіх 872 ОТГ та на 4,1% - ОТГ із чисельністю населення понад 15 тис. осіб.

Отже, Носівська громада знаходиться на середньому рівні фінансової спроможності серед ОТГ, проте, аналізуючи динаміку змін за розглянутими показниками варто зауважити щодо тенденції покращення за всіма показниками. Для порівняння, станом на 2021 рік доходи загального фонду значно зросли до рівня 5175,93 грн, враховуючи показники за попередні роки, капітальні видатки суттєво зменшились у 2 рази як і питома вага капітальних видатків у загальному обсязі, виражена у відсотках. Втім, наприклад "вартість" 1-го працівника управлінського апарату ОТГ для кожного жителя громади стала дорожчою на 172,2 грн. Проте, враховуючи умови початку 2022 року, безпосередньо вторгнення окупантів на територію України, введення воєнного стану та бойові дії на території Чернігівської області – фінансова складова спроможності територіальних громад стоїть під загрозою й потребуватиме підтримки як від держави, так і від країн-партнерів, задля відновлення України в цілому. Тому, не варто очікувати вагомих позитивних змін до кінця року, а потрібно зосередитись на збереженні фінансової

спроможності громади зусиллями державного управління та визначення чітких планів задля цього. Беручи до уваги висновки щодо фінансової спроможності для самооцінки спроможності громади варто врахувати розробку перспективних планів формування територіальних громад обласними державними організаціями, відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [30], враховуючи критерії, які визначені в Методиці формування спроможних територіальних громад [31], які дозволяють відразу визначити громаду спроможною, адже вона має необхідну інфраструктуру, кадрові ресурси та здатна забезпечити належний рівень надання послуг населенню [26]. На основі критеріїв Методики формування спроможних територіальних громад (чисельність населення, кількість учнів, індекс податкоспроможності, частка місцевих бюджетів та площа) проведемо оцінку Носівської громади (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Оцінка рівня спроможності територіальної громади

Критерій оцінки	Показник	Числове значення	Рівень
Площа громади (км ²)	580,94	1,0	високий
Чисельність населення (осіб)	19579	1,0	високий
Чисельність учнів в закладах середньої освіти на території громади (осіб)	2500	1,0	високий
Індекс податкоспроможності	0,64	0,6	середній
Частка місцевих податків та зборів (%)	38,94	0,6	середній
Оцінюючий рівень спроможності		4,2	

Складено автором за: [19, 9, 31, 20].

Отже, оцінюючий рівень становить 4,2, що визначає Носівську громаду із високим рівнем спроможності. Підсумовуючи соціально-економічні характеристики та здійсненої самооцінки її спроможності, можемо зробити висновок, що Носівська ОТГ має ефективну спроможну владу, місцеві джерела бюджетування, достатню інфраструктуру та кадрові ресурси, необхідні для розв'язання завдань на місцевому рівні в інтересах жителів громади. Наразі рекомендуємо запровадити систематичне самооцінення спроможності щорічно для

прогнозування змін та моделювання можливих сценаріїв розвитку, надання оцінки та формування конкретних рекомендаційних дій для подальших ефективних рішень у спроможності громади. В загальному, здійснення кожною із громад індивідуальної самооцінки дозволить віднайти свій шлях у подальшому розвитку, враховуючи індивідуальність та ресурсну основу, напрацьовуючи надалі чіткі алгоритми дій для власної спроможності та ефективності.

РОЗДІЛ 2

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Конкурентні переваги громади та можливі напрями їх розвитку

Відповідно до проведеного аналізу та оцінки спроможності громади, важливо усвідомлювати, що основною ціллю процесу децентралізації є посилення спроможності громад. А впровадження системної практики оцінювання та корекції спроможності ОТГ здатне забезпечити сталий розвиток територій, покращити розуміння сучасних викликів самими громадами, адже, на жаль, поки що значна частина ОТГ мають невисокі показники спроможності. Це проблема національного характеру і проблема місцевого рівня. І за умови дієвості системи оцінювання за ключовими індикаторами баланс очікувань держави від громади та громади від держави може бути досягнутий [16].

Не можливо ігнорувати факт, що одним із наслідків формування спроможних громад (першочергово – фінансово спроможних) стає конкуренція за ряд ресурсів, які є фундаментальною основою їх розвитку. XXI століття – це час динамічних змін, зрушень та складних передбачень завтрашнього дня. Тому, запорукою успішного розвитку ОТГ є ідентифікація власних переваг, можливостей й труднощів у нових реаліях часу. Задля можливості підвищення спроможності об'єднаної територіальної громади вважаємо влучним проведення ґрунтовного аналізу розвитку територіальної громади на соціально-економічному рівні, а також її потенціалу за допомогою стратегічного SWOT-аналізу[38]. В Додатку А

проілюстровано SWOT-аналіз Носівської об'єднаної територіальної громади, який дає можливість сформулювати підґрунтя для вироблення сценаріїв розвитку територіальної громади й формулювання її стратегічного бачення на основі підсумків даного аналізу сильних та слабких сторін, загроз та можливостей. Саме SWOT-аналіз дає можливість зрозуміти ситуацію в громаді яка є наразі, демонструючи готовність її до змін, аби потім будувати плани на майбутнє. Сильні сторони громади розкривають комплекс ресурсів та чинників, які формують її конкурентні властивості та можуть бути застосовані задля розвитку громади і її спроможності. А можливості - це вдалі умови зовнішнього середовища, які спрощують розвиток конкурентних переваг та можуть посприяти розвитку громади [38]. У свою чергу слабкі сторони – це сукупність факторів громади, які створюють перешкоди чи обмеження на шляху до розвитку. Загрози – це несприятливі тенденції змін у зовнішньому середовищі, які приводять до зниження конкурентоспроможності й можуть негативно вплинути на розвиток громади.

Децентралізація об'єднує ряд реформ й спонукає замінити умови економічного розвитку, державного фінансування, і, що найважливіше, – суспільної самоорганізації. Має відповідне місце заохочення економічної участі й взаємодія громад, а також залучення інвестицій. Завдяки децентралізації все більше молоді долучається до місцевих ініціатив із можливістю самореалізації та здійсненні реальних змін. Ключовими проблемами у розвитку громад, зокрема їх спроможності є недосконалість організаційної стратегії та процесів, недостатній рівень управлінської спроможності органів влади, відсутність інтересу та достатнього рівня освіченості у діяльності місцевого самоврядування, відсутність взаємозалежності між організаційною структурою, стратегічними цілями та завданнями [13]. Аналізуючи SWOT-аналіз варто зазначити, що вагоме значення наразі має фактор діяльності громади, який часто лишається поза увагою, взаємозалежний з проактивною позицією лідерів громади, її активістів, потужністю й перспективами комунікації з іншими громадами та організаціями, а також із громадським сектором заради рішення суспільно значущих проблем. Така взаємокомунікація має на меті нормалізацію довгострокових контактів, які в

кінцевому результаті втілились у партнерські взаємовідносини які є значимо необхідними. Також, наразі особливо гостро постає питання наскільки громада володіє достатніми обсягами ресурсів задля розв'язання питань суспільного значення, які перед нею виступають. Носівська громада заради подальшого становлення й розвитку має бути спроможною до партнерства, тобто має бути готовою до взаємодії з партнерами різних секторів на договірних засадах у сферах суспільно-економічного життя шляхом об'єднання й координації зусиль, ресурсів, рівної залученості та відповідальності за результати діяльності усіх сторін заради досягнення спільних цілей. Тому слід наголошувати на важливості ролі лідера та партнерства громад задля подальшого становлення та розвитку громад (інфраструктура, фінансування, ресурси), особливо тих, які постраждали через вторгнення загарбників. Втім, не менш вагомими є нематеріальні фактори та умови (місія, цілі та стратегічні плани, її зацікавленість, згуртованість та самоорганізація, репутація громади та довіра до неї) [40, 39].

Розвиток громади варто формувати на основі наявних конкурентних переваг громади. Ключові переваги формують територіальну ідентичність, виокремлюючи Носівську ОТГ від інших подібних територіальних утворень і посилюють її конкурентоспроможність, що значно впливає на бізнес-клімат, інвестиційну привабливість, фінансову спроможність, рівень галузі сільського господарства та промисловий комплексу, а також на рівень життя населення у громаді [7, с. 404]. Тому громада повинна здійснити інвентаризацію присутніх активів: природних, виробничих людських ресурсів. Необхідно віднайти щось унікальне, що допоможе посилити спроможність громади, покращити інвестиційну привабливість та відтінити громаду від інших. Це дозволить впорядкувати усі конкурентні переваги громади Носівської громади на основі яких, визначимо можливі напрями розвитку задля підвищення рівня спроможності громади (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Переваги та напрями розвитку Носівської територіальної громади [21, 20]

Конкурентні переваги	Напрямок розвитку громади
Кваліфіковані кадри, розвинена промисловий та аграрний комплекс, наявність інфраструктури, ресурсозабезпеченість, наявність вільних земельних ділянок	Створення технопарку
Площа та географічне розташування громади, історико-культурна спадщина, екологічний стан громади, логістичні можливості, активне населення	Розвиток туристичної галузі
Географічне розташування, наявність наукової та селекційної бази для розвитку галузі, земельні ділянки для реалізації інвестиційних проектів, кадровий потенціал	Розвиток галузі сільського господарства

Отже, у відповідності до виділених переваг Носівської громади необхідними напрямками задля подальшого розвитку громади є створення технопарку, розвиток туристичної галузі та галузі сільського господарства. Напрямок розвитку, пов'язаний зі створенням індустріального парку на території громади – це ефективний механізм модернізації економіки, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності, збільшення робочих місць, забезпечення збалансованого регіонального розвитку, впровадження новітніх технологій у виробництві, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємництву.

Розвиток туристичної галузі в об'єднаній територіальній громаді має значний вплив на практично всі галузі. Зважаючи на всі можливості громади у даному напрямі розвитку, в громаді можуть розвиватися декілька видів туризму, проте пріоритетним на нашу думку є сільський зелений туризм. А враховуючи той факт, що більша частина територіальних громад являється сільськими територіями, то багатогалузеве сільське господарство є одним із ключових галузей економіки громади та держави в цілому. Значному розвитку сільського господарства ми зобов'язані передусім багатому природному ресурсу: сприятливому ґрунту. Нині важливість розвитку даного напрямку набуває ще більшого значення, адже концепція сільського розвитку спрямована на забезпечення розвитку соціально

необхідної, конкурентоспроможної, та екологічно безпечної для населення економіки сільського господарства.

2.2. Розроблення дорожньої карти підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади

Розроблення дорожньої карти являється елементом процесу стратегічного планування, який ґрунтується на концепції майбутнього, але й передбачає гнучкість задля адаптації бачення в часі й відповідно до вимог, які з'являються [32, 35]. Задля ефективного управління завжди потрібно мати точний план, адже саме здатність до планування наразі є ключовим інструментом підвищення спроможності громади, засобом задля взаємодії усіх зацікавлених сторін у розвитку громади та визначення пріоритетів подальшого розвитку. Тому, керуючись Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» для реалізації розв'язання суспільних проблем у громаді й завдань задля економічного зростання, поліпшення рівня конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, а також якості життя мешканців громади застосовуючи ефективно ресурси громади й реалізацію спільних інтересів є необхідність розробки із подальшою необхідністю затвердження, дорожньої карти розвитку спроможності Носівської об'єднаної територіальної громади (див. рис. 2.1). Вона допоможе представникам органів державної влади, громадським організаціям разом з ініціативними групами та активними громадянами сформуванати спільну концепцію регулювання інструментів участі в Носівській ОТГ, залучення до ухвалення рішень із громадянами, а також сприяння й упорядкування партнерських відносин [32].

Рис. 2.1 Дорожня карта підвищення рівня спроможності Носівської громади [21, 20, 31]

Відповідно до проілюстрованої дорожньої карти початковим етапом є дослідження сучасного стану громади, який включає збір статистичної інформації, проведення опитування мешканців всіх населених пунктів громади, за участі яких під час громадського обговорення визначено й доведено важливість здійснення оцінки рівня спроможності громади із оприлюдненням результатів. Наступним кроком є формування критеріїв для здійснення оцінки, врахувавши ідентичність та унікальність громади й розгляд їх на порядку денному органами влади. Після чого визначено структурний підрозділ, відповідальний за здійснення оцінки рівня спроможності та розроблено чіткий поряд дій для її реалізації із затвердженням календарного плану заходів. Здійснення оцінки рівня спроможності ОТГ проводиться відповідно до показників станом на 2022 рік, обов'язковим етапом після цього є оприлюднення результатів на офіційному веб-сайті із визначенням конкурентних переваг громади та сформованими можливими напрямками розвитку.

Надалі є необхідність в проведенні обговорень щодо виділення ключових напрямів розвитку (зазначивши терміни, заходи та можливі результати) й реалізація цих заходів задля досягнення стратегічних цілей кожного із напрямів

розвитку громади. Проте, головним впровадженням в управлінську діяльність Носівської об'єднаної територіальної громади є започаткування щорічного оцінювання спроможності громади та звітування результатів для зворотного зв'язку та незалежного оцінювання від місцевих жителів, а після цього – проведення аналізу результатів з відповідними висновками [8, 15].

Розглянемо кожен із напрямів розвитку задля визначення конкретних заходів їх реалізації. Створення індустріального технопарку – це формування дієвого інструменту промислового розвитку, який посилить інвестиційну привабливість громади та підвищить її конкурентоспроможність, а також збільшить купівельну спроможність населення, підсилить соціальну мобільність та наповнить бюджет громади. Створення індустріально технопарку передусім зосереджена на галузі переробної промисловості (первинна та вторинна переробки сільськогосподарської сировини, виробництво харчових продуктів) та професійній науковій та технічній діяльності (дослідницька діяльність на предмет покращення якості продукції та використання нових технологій. ІТ-кластер). Однак, доцільно зауважити що реалізація такого проєкту потребує значних фінансових капіталовкладень, тобто вимагає обов'язкове залучення інвесторів. А серед основних передумов створення індустріального парку в громаді є [11, 12] :

- земельні активи промислового призначення;
- кваліфікований кадровий потенціал;
- сільськогосподарська сировина для перероблювання;
- патріотична позиція у відношенні до громади й бажання розвивати соціальну активність шляхом реалізації соціальних проєктів.

Ключові етапи:

1. Розвиток громади як потужного транспортно-логістичного центру (створення мережі логістичних комплексів)
2. Модернізація базових виробництв та створення нових (відновлення промислового потенціалу)
3. Розвиток малого та середнього бізнесу як однієї із головних бюджетоутворювальних частин економіки громади

4. Розвиток міжнародного співробітництва (громада з євроінтеграційним прагненням, створення позитивного іміджу на міжнародній арені, партнерство з закордонними містами-партнерами)

Зелений туризм – туризм в екологічно чистому середовищі задля відпочинку, відновлення та інших супутніх потреб. З приходом пандемії сільський зелений туризм набув нового значення. Все більше громад розпочали розвиток цієї галузі ґрунтуючись на перевагах, які мають від природи, історичну спадщину та унікальні особливості та традиції, притаманні саме їхньому регіону. Розвиток цієї галузі має вплив на ряд інших секторів (транспорт, торгівля, промисловість та інші), а також являється одним із ключових напрямків становлення економіки країни в цілому [36, 21]. Також, що на сьогодні стало ще більш очевидним та першочерговим – можливість надання сільському туризму національного значення та збереження етнографічної самобутності, підштовхуючи модернізації садиб та в цілому територій, а також заохочує мешканців громади до розвитку соціальної інфраструктури, залучення до розвитку громади та підвищення її спроможності.

Надання пріоритетності такому напрямку розвитку допоможе зберегти селянство, яке являється ключовим представником нашої національної ідентичності, допоможе поширювати інформацію про нашу культуру та особливості для міжнародних спільнот. Проте, розвивати туризм потрібно комплексно по всій території громади, активізуючи особливості та переваги кожного населеного пункту, а також рівнозначно для дітей, дорослих, сімей та компаній [36, 2]. Враховуючи ситуацію, яка є наразі в нашій країні, особливу увагу потрібно приділити досвіду Ніжинської громади, яка минулого року на конкурсі Наша громада представила проєкт зі створення 10 сучасних 3D-експозицій з прозорого пластику, які повністю відтворюють зруйновані пам'ятки архітектури [3]. Це допоможе відтворити у новому форматі зруйновані пам'ятки української історії та культури, тим самим не дасть можливість стерти нашу національну ідентичність. Отже, серед основних етапів розвитку туристичної галузі, зокрема сільського зеленого туризму можна визначити:

1. Аналіз наявних історичних пам'яток, територій, господарств та визначення як їх можна ефективно використати;
2. Розширення видів відпочинку на території громади та туристичних послуг (садиби в автентичному стилі, екоферми для проведення екскурсій та дегустацій, творчі заходи з акцентом на українські традиції та звичаї);
3. Розробка унікального туристичного пішохідного та веломаршрутів;
4. Збереження та реставрація історико-культурних пам'яток;
5. Додаток «Громада в смартфоні» для поширення інформації про громаду (наявні готелі, садиби, пам'ятки, музеї, маршрути із можливістю додавати фото та геолокацію та інше).

Однією із найперспективніших моделей напрямку розвитку громади виступає органічне сільське господарство, яке об'єднує в собі набуті практичні знання у поєднанні із сучасними науковими досягненнями. Такий вид сільського господарства має позитивний вплив на агроландшафти та виступає безпечним й екологічним способом виробництва. Україна є ключовим постачальником органічної продукції на міжнародні ринки, а основними органічними товарними позиціями є зернові, олійні та бобові культури, соняшникова олія та дикороси (насамперед ягоди й гриби). Також, що не є менш важливим, органічне сільське господарство потребує вищого рівня свідомості та знань в управлінській діяльності [14]. Основні етапи розвитку сільського господарства в громаді:

1. Оцінка сучасного стану сільського господарства та визначення раціональності використання потенціалу території громади;
2. Розробка та реалізація заходів задля модернізації інфраструктури у виробництві (сільськогосподарських кооперативів);
3. Впровадження ресурсо- і енергоощадних технологій у виробництві;
4. Формування органічних ферм та переорієнтація на виробництво нових культур;
5. Збільшення попиту на органічну сільськогосподарську продукцію на вітчизняному та світових ринках, експортуючи не сировину, а готову продукцію.

Отже, органічне сільське господарство – це розвиток місцевих ринків, збереження традиційної місцевої кухні, забезпечення населення якісними та безпечними харчовими продуктами, збереження потенціалу природних ресурсів та зміцнення експортного потенціалу.

Узагальнюючи, доречно сформулювати, дорожня карта підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади являється ключовим інструментом новітнього ефективного стратегічного планування й дає можливість системно й обґрунтовано здійснювати управління громадою, даючи змогу значно швидше підібрати з альтернатив рішення, яке буде дійсно результативним.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Виходячи з проведеного нами дослідження, можна зробити наступні висновки :

1. Децентралізація влади – це процес нових можливостей для жителів громади, які являються модераторами її життя та функціонування. Сформульоване тлумачення дефініції «територіальна громада», визначає її первинною ланкою системи місцевого самоврядування, яка призначена забезпечувати захист інтересів громадян, які проживають на певній адміністративно-територіальній одиниці. Сконцентровано увагу на питанні розвитку спроможної територіальної громади як суб'єкта забезпечення її економічного розвитку та розвитку країни в цілому. На основі діагностики соціально-економічного стану Носівської об'єднаної територіальної громади було визначено, що вона є спроможною громадою із наявним ресурсним потенціалом для подальшого розвитку.

2. На жаль, досі проблемним лишається питання недосконалості процесу оцінювання розвитку сформованих територіальних громад, адже відсутність систематичного аналізу спроможності кожної із них являє собою ключове уповільнення процесу децентралізації, адже без здійснення такого оцінювання неможливо визначити чіткий комплекс дій задля підвищення її спроможності. Аргументовано, що основним елементом передусім є фінансова спроможність, яка є ключовим фактором розвитку, демонструючи здатність доцільно застосовувати ресурси громади, її бюджет, а також дієвість управлінської діяльності. За результатами самооцінки спроможності Носівської громади за основними критеріями Методики формування спроможних територіальних громад, було визначено, що громада має високий рівень спроможності, маючи конкурентні переваги, які відтіняють її від інших подібних територіальних одиниць.

3. Питання підвищення спроможності об'єднаних територіальних громад наразі є актуальним, адже реформа децентралізації має позитивний вплив на місцеві бюджети, заохочує громади до економічної участі, партнерства між собою й підвищення інвестиційної привабливості їх територій, створюючи конкурентне

середовище, що значно пришвидшує процес економічного зростання. Проведено SWOT-аналіз Носівської громади, на основі якого виокремлено конкурентні переваги громади. Ґрунтуючись саме на цих перевагах, які моделюють ідентичність громади, визначено напрями підвищення спроможності Носівської об'єднаної територіальної громади.

4. Розроблено дорожню карту підвищення рівня спроможності об'єднаної територіальної громади на основі визначених напрямів, яка сформує цілісну концепцію розвитку громади. Зокрема, рекомендуємо такі напрями розвитку – створення індустріального технопарку, необхідність розвитку сільського зеленого туризму в громаді, а також розвиток органічного сільського господарства. Виходячи з сформованої дорожньої карти варто зауважити, що кожен зі стратегічних напрямків передбачає досягнення стратегічної цілі задля підвищення спроможності громади та її конкурентоспроможності над іншими.

Таким чином, задля підвищення спроможності об'єднаної територіальної громади на базі сучасних стандартів та викликів є потреба у здійсненні систематичного оцінювання рівня її спроможності, щороку аналізуючи результати її діяльності, зміни, які відбулися та перспективи подальшого розвитку. З метою підвищення рівня спроможності Носівської територіальної громади визначаємо необхідним:

- удосконалити самостійність органів територіальної влади при розв'язанні питань місцевого значення (зокрема фінансових);
- сформувані чіткий комплекс дій, який забезпечить якомога ефективнішу реалізацію і функцій держави, і функцій місцевого самоврядування у підвищенні спроможності територіальної громади в умовах децентралізації;
- доцільно підвищити роль активної участі населення в розробці, прийнятті та реалізації управлінських рішень на законодавчому рівні, адже вони являються агентами змін у громаді;
- застосувати індивідуальний підхід до кожної із громад при формуванні критеріїв оцінки рівня їх спроможності;

- закріпити на законодавчому рівні обов'язковість здійснення оцінки рівня спроможності Носівської територіальної громади та висвітлення результатів оцінювання на офіційному веб-сайті.

Отже, перспективою впровадження таких дій є не лише підвищення спроможності та соціально-економічний розвиток об'єднаних територіальних громад, а й формування ефективної, сучасної та конкурентоспроможної держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В. Сільський зеоений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Агросвіт*. №22. 2020. С. 58-65.
2. Бурлака Н. І., Панько В. В., Боярська З. О. Перспективи та розвиток сільського зеленого туризму у вінницькій області. *Агросвіт*. 2020. № 19-20. С. 61-68.
3. Відновити історію. Ніжинська громада планує привабити туристів 3D-експозиціями. 2021. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14000>.
4. Державний веб-портал бюджету для громадян. Бюджет Носівської міської територіальної громади 2021 р. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/25508000000/info/indicators?year=2021&month=12>.
5. Державний веб-портал бюджету для громадян. Бюджет Носівської міської територіальної громади 2020 р. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/25508000000/info/indicators?year=2020&month=12>.
6. Енциклопедія Носівщини. URL: http://wikinosivka.info/wiki/%D0%9D%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0.
7. Євтушенко О., Лушагіна Т. Об'єднані територіальні громади Миколаївської області в умовах децентралізації: індикатори ефективності. *Публічне управління та регіональний розвиток*. Миколаїв, 2020. №8. С. 396–421.
8. Заблудська І.В., Гречана С.І. Дорожня карта як інструмент стратегічного планування розвитку новоутворених (об'єднаних) територіальних громад. 2019. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/30644/Sedu_19_44_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. Індекс податкоспроможності громад. URL: <https://www.arcgis.com/apps/dashboards/e0c20d364bef4ab9b7c944e9e27e88c5>.
10. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

- [illegible]

81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%9E%D0%A2%D0%93%202020%20.docx.

19. Офіційний веб-портал Носівська міська рада. Паспорт громади 2021 р. URL :

https://nosgromada.cg.gov.ua/web_docs/2478/2019/11/docs/%D0%9F%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_01.01.2022.pdf.

20. Офіційний веб-сайт Носівської міської ради. URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?tp=main>.

21. Офіційний веб-сайт Носівської ОТГ. Стратегія розвитку ОТГ на 2020-2027 роки. URL : <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30245&tp=1>

22. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». З якими фінансовими показниками закінчили 2020 рік об'єднані громади – рейтинг. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13333>.

23. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». Окремі показники виконання місцевих бюджетів ОТГ (110 ОТГ із 872) за 2020 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/779/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B01.pdf>.

24. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». Основні фінансові показники громад – дані за 8 місяців 2021 року (дашборд). URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14076>.

25. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». Основні показники виконання місцевих бюджетів ОТГ (95 ОТГ із 806 ОТГ) за 2019 рік. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/540/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B0_1.pdf.

26. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». Яка громада є спроможною? URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/27>.

27. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». Громади Чернігівської області. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas/0462/gromadu>.

28. Про внесення змін до Плану заходів щодо складання прогнозу бюджету Носівської міської територіальної громади на 2022-2024 роки: Рішення Носівської міської ради від 22.07.2021 р. №267. URL : <https://nosgromada.cg.gov.ua/docs/2478/2021/07/1760366.docx>.

29. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. Дата оновлення: 02.12.2012р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

30. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157- VIII. Офіційний вісник України. 2015. №18. С. 21.

31. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. №214. Офіційний вісник України. 2017. №72. С. 2206.

32. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення: 11.07.2001. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/28097-vr-57> (дата звернення: 15.04.2022).

33. Про місцеві податки та збори на території Носівської міської ради (ОТГ) на 2021 рік : Повідомлення про оприлюднення проекту рішення Носівської міської ради від 10.02.2020р. URL : <http://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=375925&tp=page>.

34. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>.

35. Романюк С. А. Теорія та практика стратегічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 232 с.

36. Степанов В.Ю. Сільський зелений туризм в Україні: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1 (53). С. 1-5.

37. Тимечко І. Р. Територіальна громада як суб'єкт транскордонного співробітництва. *Ефективна економіка*. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6238>.

38. Федчак Р. SWOT-аналіз в системі стратегічного планування територіальною громадою. Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі (ч. 2): мат. доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчен. м. Тернопіль, 7 лист. 2019 р. Тернопіль, 2019. С. 324-326.

39. Чубарь О.Г., Таньович Ю.П. Громада, спроможна до партнерства: сутність і критерії ідентифікації. 2021. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34028/1/THE-WORLD-OF-SCIENCE-AND-INNOVATION%20%d0%9b%d0%be%d0%bd%d0%b4%d0%be%d0%bd-14-16.01.2021.pdf>

40. Як налагодити партнерство: рекомендації для бізнесу. URL : http://svb.ua/sites/default/files/yak_nalagoditi.pdf.

41. GROMADA.INFO інформаційно-довідковий портал ОМС України. URL: <https://gromada.info/gromada/nosivska/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

SWOT-аналіз Носівської об'єднаної територіальної громади

Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
1. Велика площа громади із природними ресурсами, а більшість земель - чорноземи 2. Вигідне географічне розташування із зручним транспортним сполученням 3. Історико-культурна спадщина 4. Достатня мережа освітніх закладів –рівень освіти, економічно активне місцеве населення й значний кадровий потенціал 5. Розвинена сфера сільського господарства – наявна наукова та селекційна база для розвитку (сучасне великотоварне виробництва в сполученні з середнім фермерством) 6. Наявність земельних ділянок та старопромислових зон для реалізації інвестиційних проєктів 7. Розгалужена мережа електро-, водо- й газопостачання 8. Відсутність великих забруднювачів довкілля й налагодженість організованого вивозу твердих побутових відходів 9. Надання якісних послуг ЦНАПом	1. Складна демографічна ситуація – від'ємний приріст населення та міграція 2. Не задовільний стан дорожнього покриття 3. Бюджетні установи та заклади приміщення потребують впровадження заходів із теплореновації та підвищення енергоефективності 4. Недостатньо розвинутий промисловий комплекс 5. Брак робочих місць, а середня заробітна плата значно поступається середній по Україні 6. Відсутність сучасних очисних споруд та незадовільний стан переважної більшості інженерних мереж 7. Відсутність молодіжної політики та змістового дозвілля 8. Низький рівень залучення інвестицій в економіку громади
Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
1. Вдосконалення електронного врядування й становлення іміджу ОТГ 2. Можливість безмитної торгівлі сільгосптоварами з країнами ЄС та зростання попиту на дану продукцію 3. Участь у державних проєктах із впровадження інноваційних підходів на місцевому рівні 4. Поліпшення бізнес-клімату й інвестиційної привабливості України 5. Співробітництво громад для реалізації спільних проєктів 6. Збільшення рівня донорської допомоги міжнародними фондами та інституціями 7. Покращення інфраструктури сіл	1. Політична нестабільність у зв'язку з військовим вторгненням 2. Інфляція й нестабільність національної валюти 3. Прискорення міграційних процесів, нестача робочої сили й зниження купівельної спроможності громадян 4. Глобальні кліматичні зміни й надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру 5. Зростання вартості енергоресурсів, висока вартість землі, нерухомості, орендної плати для бізнесу 6. Нелегальна та неконтрольована вирубка лісів 7. Вплив політичної ситуації в країні на інвестиційну привабливість ОТГ

Складено автором за: [21, 20, 19].

Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

я, Ходорова Юлія Романівна
(ПІБ), повідомляю, що за результатами проведення самостійної перевірки з
використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній
кваліфікаційній роботі на тему: «Анка рівня сплатної об'єднаної територіальної громади»
не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих
запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному
варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

«06» серпня 2022 року

Юлія

Згода

Я, Ходорова Юлія Романівна,

цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему:

"Оцінка рівня спроможності бізнесної територіальної громади"

несу повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Державного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«06» червня 2022 року

Ю.Х.
Підпис

(Ходорова Ю.Р.)
Прізвище, ініціали